

2-SHO'BA: TIL VA ADABIYOT O'QITISHDA MUAMMO VA YECHIMLAR

ONA TILI DARSLARIDA O'SMIRLARNING "O'ZIGA ISHONCH" KO'NIKMASINI O'LGASH VA BAHOLASHNING METODIK TALABLARI

*M. Quronov, RMMM huzuridagi Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti
direktorining o'rinbosari, pedagogika fanlari doktori, professor.*

*R. Umarov, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi bo'lim boshlig'i,
A. Jumaboyev, O'zMU tayanch doktoranti*

Annotatsiya. Maqolada ona tili darslari orqali o'smirlarda "o'ziga ishonch" kompetensiyasini shakllantirish, o'lchash va baholashning metodik asoslari yoritilgan. Mualliflar mazkur kompetensiyani uch asosiy tarkibiy qism — o'ziga ishonch, o'zini baholash va o'zini namoyon qilish — sifatida dekompozitsiya qilishni taklif etadi. Har bir qism uchun aniq ko'nikmalar ro'yxati va baholash indikatorlari belgilangan. Maqolada 5–11-sinflar kesimida "o'ziga ishonch" kompetensiyasining Blum taksonomiyasi asosidagi rivojlanish traektoriyasi tizimlashtirilgan. Shuningdek, dars jarayonidagi metodik tavsiyalar, baholash shakllari va fanlararo integratsiya orqali kompetensiyaviy yondashuv amalga oshirilishi ta'kidlangan. Maqola o'quvchi shaxsiy salohiyatini ochish, nutqiy faollikni kuchaytirish va ijtimoiy pozitsiyani shakllantirishda ona tili fanining ulkan tarbiyaviy imkoniyatlarini ilmiy asosda yoritadi.

Annotation. The article explores the methodological foundations for developing, measuring, and assessing the "self-confidence" competency in adolescents through mother tongue (native language) lessons. The authors propose a decomposition of this competency into three main interrelated components: self-confidence, self-assessment, and self-expression. For each component, specific skill sets and evaluation indicators are defined. The article systematizes the developmental trajectory of the "self-confidence" competency across grades 5 to 11, based on Bloom's Taxonomy. It also highlights methodological recommendations for classroom practice, forms of assessment, and the integration of cross-disciplinary approaches to support competency-based learning. The article scientifically substantiates the powerful educational potential of mother tongue lessons in unlocking students' personal capacity, enhancing verbal activity, and fostering social positioning.

***Kalit so'zlar:** o'ziga ishonch, ona tili darsi, o'smirlar tarbiyasi, kompetensiya, dekompozitsiya, metodik talablar, nutqiy faollik, shaxsiy pozitsiya, o'zini baholash, Blum taksonomiyasi, refleksiya, ijodiy insho, fanlararo integratsiya, baholash mezonlari, tarbiyaviy muhit.*

Hozirgi globallashuv, axborot xuruji va shaxslararo raqobat sharoitida o'smirlarda o'z fikrini ochiq bayon qila olish, tanqid va bosimlardan cho'chimay, ichki ishonch bilan faoliyat yuritish qobiliyati dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy ta'lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki o'quvchining shaxsiy salohiyatini ochish va uni jamiyatga faol a'zo sifatida tayyorlash jarayonida "O'z-o'ziga ishonch" kompetensiyasini shakllantirish muhim o'rin tutadi. Ona tili darslari ana shu kompetensiyani rivojlantirishda eng samarali fandır, chunki bu fan orqali o'quvchilar o'zini ifoda etish, shaxsiy fikr bildirish va ijtimoiy faollik ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Ona tili darslari — o'quvchining shaxsiy salohiyatini ochish uchun ajoyib maydon. Agar darslar o'quvchi markazida, ochiq va samarali muhitda tashkil etilsa, "o'z-o'ziga ishonch" kompetensiyasi samarali rivojlanadi. Bu esa nafaqat ta'limda, balki hayotda ham muvaffaqiyat kalitidir. Buning uchun asosiy maqsadni o'quvchilarda shaxsiy o'ziga ishonch, mustaqil fikrlash, o'zini to'g'ri baholash va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga qaratilgan dars muhitini yaratish hamda buni dars mazmuni va faoliyat orqali qo'llab-quvvatlash zarur. Shuni ta'kidlash zarurki, 5-11 sinf o'quvchilarida o'ziga ishonch kompetensiyasini rivojlantirishda ularning yosh xususiyatlaridan kelib chiqish shart. Tahlillarimiz 5–6 sinf o'quvchilarida xavfsiz muhitga muhtojlik, o'ziga ishonchning nisbatan pastligi va u sababli ularni qo'llab-quvvatlovchi muhit, muloqot yaratish, ijodiy topshiriqlar berish taqozo qilinadi. 7-8 sinf o'quvchilarida esa tanqidiy fikrlash rivojlana boshlaydi. Demak, muhokama, debat, refleksiya asosidagi mashqlar talab qilinadi. Va nihoyat, 9-11 sinflarga kelib, o'quvchilarda mustaqil fikrga intilish, o'z pozitsiyasini bildirish istagi yaqqol namoyon bo'ladi. Bu esa, shaxsiy bayon, esselar, tahliliy xulosalar, jamoaviy bahslar metodlarini qo'llashni talab qiladi. Darslarni rejalashtirishda o'quvchi dars markazida bo'lishi kerak. Shuningdek, o'quvchilarga xato qilishdan qo'rqmaslikni, agar **xato qilinsa**, xatolarni tan olish va ularning foydali tomonlarini o'rgatish muhim hisoblanadi. Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchni rivojlantirishni shartlaridan biri bu - **teng muloqot muhitini yaratish**, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ochiq muloqot muhitini ta'minlashdir. Bunda **ta'limiy va tarbiyaviy maqsadlarning uyg'unligi asosiy shart hisoblanadi**. O'ziga ishonchni rivojlantirishda ona tili darslarining shakllari ham katta rol o'ynaydi. Buning uchun "Men kimman?", "Meni orzularim", "Mening kuchli tomonlarim" mavzularida insholar yozish mumkin. "Yangi maktabda

birinchi kun", "Men bahsda qatnashaman" kabi **rolli o'yinlar**; fikr muhokamasi, ijodiy loyihalar singari **guruhiy ishlarni uyushtirish samarali bo'ladi. Va albatta**, "Bugun men nima o'rgandim?", "Qaysi daqiqada o'zimga ishonchim?" savollarini o'zi o'ziga berib, o'ylash, refleksiya shakllaridan foydalanish tavsiya etiladi.

O'ziga ishonch kompetensiyasini ob'ektiv aniqlash va adekvat metodika ishlab chiqish uchun bu kompetensiyani dekompozitsiya qilish talab etiladi. Bu borada olib borgan izlanishlarimiz shuni ko'rsatdiki, ushbu kompetensiya uch mustaqil, bir biriga bog'liq qismlardan iborat. Bular 1, O'ziga ishonch (O'quvchining o'z imkoniyatlariga ishonchi va tashabbuskorligi 2, O'zini baholash (O'z faoliyatiga nisbatan tahlil va xulosa chiqara olish qobiliyati) va 3, O'zini namoyon qilish (o'quvchining o'ziga xosligini, dunyoqarashini va hayotdagi o'rnini ifoda etish qobiliyati) ekanligi aniqlandi:

I. O'ziga ishonch

Komponent	Ko'nikmalar
1.1. O'ziga ishongan holda fikr bildirish	Savollarga javob berishdan cho'chimaslik. Jamoa oldida so'zlay olish. Erkin ijod qilish (yozma va og'zaki)
1.2. Xatolardan qo'rqmaslik	Xatolarni tan olish. Tuzatishni harakat sifatida qabul qilish. "Muvaffaqiyat" va "omad" tushunchalarini farqlay olish
1.3. Tashabbuskorlik	Yangi g'oya taklif qilish. Faol ishtirok etishni o'z zimmasiga olish. Biror ish, faoliyatni boshlashda tashabbuskor bo'lish.

II. O'zini baholash

Komponent	Ko'nikmalar
2.1. O'z ishini tahlil qilish	Asar yoki topshiriq natijasini baholash. "Nima yaxshi chiqdi?", "Nimani yaxshi chiqmadi?", "Nimaning ustida ishlash kerak?" savollariga javob berish
2.2. Kuchli va zaif tomonlarini anglash	O'z ustunliklarini, kuchli va kuchsiz tomonlarini bilish. Muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlik sabablarini tushunish
2.3. Rivojlanish maqsadini belgilash	«Men nimaga erishmoqchiman?» savoliga javob. Shaxsiy maqsadlar tuzish va refleksiya orqali baholash

III. O'zligini namoyon qilish

Komponent	Ko'nikmalar
3.1. Shaxsiy pozitsiya bildirish	Turli mavzularga shaxsiy munosabat bildirish. “Menimcha...”, “Men bunday o'ylayman...” kabi ifoda vositalaridan foydalanish
3.2. Ta'limiy faoliyatda shaxsiy tajribasini qo'llash	Yozma yoki og'zaki topshiriqlarda shaxsiy hayotdan misol keltirish. Mavzuni o'z hayoti bilan bog'lash
3.3. Ijodiy yondashuv	Shaxsiy uslubda yozish yoki gapirish. Tasavvurdan foydalanish. Har bir mavzuga kreativ yondashuv (masalan, she'r, esse, rolli o'yinlar va h.k.)

Bunda ona tili o'qituvchisiga 4ta metodik tavsiya beriladi. Bular, o'quvchi fikrini jiddiy qabul qilish va baholamasdan tinglash; raqobat emas, hamkorlik muhitini shakllantirish; muvaffaqiyatli ishlarni ko'rsatish va rag'batlantirish; muloqot va ifoda imkoniyatlarini oshirish, ya'ni har bir o'quvchiga so'z berish, erkin fikrlash uchun sharoit yaratishi kerak bo'ladi.

RMMM huzuridagi Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar institutida “1.1.1. Ishonch maktabi: o'z-o'zini baholash va o'zini ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirish” mavzusidagi loyiha asosida olib borilgan(2025) tadqiqotlar natijasida Ona tili fani negizida 5-11 sinf o'quvchilarida «O'ziga ishonch» kompetensiyasini rivojlantirish imkoniyatlari Blum taksonomiyasi asosida o'rganib chiqildi. Quyida ushbu kompetensiyaning sinflar kesimidagi rivojlanish traektoriyasi aniqlandi:

V-XI sinf o'quvchilarida «O'ziga ishonch» kompetensiyasining Ona tili darslarida namoyon bo'lishi (Blum taksonomiyasi kontekstida).

V SINF

№	BT bosqichlari	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi “o'ziga ishonch”, “ishonchli nutq”, “mustaqil fikr” kabi tushunchalarni bilib oladi va izohlaydi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli xatti-harakat va ikkilanuvchi xatti-harakat farqini tushunib izohlaydi , hayotdan misol keltiradi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi matn asosida o'z fikrini erkin ifoda etadi , gapirganda ovoz, mimika va qomat orqali ishonchni namoyon qiladi.
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi hikoya yoki dialogda qahramonlarning ishonchli va ishonchsiz harakatlarini tahlil qiladi .

№	BT bosqichlari	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
5	Sintez (Synthesis)	O'quvchi "Men ishonaman, chunki..." mavzusida insho, og'zaki fikr yoki she'r yozadi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z chiqishini (yoki o'rtog'ining chiqishini) baholay oladi , "Nimasi yaxshi chiqdi? Nimani yaxshilash kerak?" degan savollar ustida o'ylaydi(refleksiya).

VI SINF

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "qat'iyat", "fikr bildirish" kabi tushunchalarni sharhlaydi, izohlaydi va misol keltiradi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli va ishonchsiz nutq o'rtasidagi farqni tushunib, izohlaydi , hayotdan va matnlardan misol keltiradi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi matn mazmuniga mos ravishda shaxsiy fikr bildiradi, ishonchli chiqish qiladi .
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi hikoya yoki dialog asosida qahramonlarning ishonchli yoki ishonchsiz tutumlarini tahlil qiladi va sababini tushuntiradi.
5	Sintez (Synthesis)	"Men qo'rqmadim, chunki..." yoki "Men ishondim, chunki..." mavzusida insho yoki og'zaki chiqish tayyorlaydi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z nutqi yoki chiqishini ichki tahlil (refleksiya) qiladi , "Nimasini yaxshi qildim?", "Nimani yaxshilashim kerak?" deb shaxsiy xulosa chiqaradi .

VII SINF

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "ishonchli nutq", "qat'iyat", "ommaviy chiqish" tushunchalarining ma'nosini aytadi va izohlaydi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi o'zini ishonchli yoki ishonchsiz tutish o'rtasidagi farqni misollar orqali tushuntiradi .
3	Qo'llash	O'quvchi darslikdagi matnlar, dialog yoki mavzular

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
	(Application)	yuzasidan shaxsiy fikrini qat'iyat bilan ifoda etadi.
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi badiiy matndagi qahramonlarning xatti-harakatini ishonch nuqtai nazaridan tahlil qiladi (kim ishonchli, kim ikkilanuvchan?"ligini).
5	Sintez (Synthesis)	"Men ishonganim uchun muvaffaqiyatga erishdim" mavzusida insho, bayon yoki og'zaki chiqish tayyorlaydi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z nutqining qaysi jihatlarida ishonchli chiqish qilganini baholaydi.

VIII SINF

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "ishonchli nutq", "qat'iyat", "o'z pozitsiyasini himoya qilish" tushunchalarini izohlaydi va misol keltiradi.
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli xatti-harakat bilan shubhali, ikkilanuvchi xatti-harakat o'rtasidagi farqni tushunib, hayotiy misollar bilan izohlaydi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi matn yoki mavzular yuzasidan shaxsiy fikrini ishonch bilan bayon etadi , og'zaki va yozma shaklda qat'iyatli nutqini namoyon etadi.
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi badiiy matn yoki voqealar tahlilida qahramonlarning ishonchli va ishonchsiz xatti-harakatini tahlil qiladi.
5	Sintez (Synthesis)	"Men o'zimga ishondim, chunki..." mavzusida esse, chiqish yoki ijodiy bayon tayyorlaydi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z chiqishi, ishi yoki nutqiga shaxsan baho beradi , kuchli va kamchilik tomonlarini tahlil qiladi va yozma ifodalaydi.

IX SINF

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "shaxsiy pozitsiya", "nuqtai nazarni himoya qilish" tushunchalarini izohlaydi va misollar keltiradi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli xatti-harakatning shaxs taraqqiyotidagi ahamiyatini tushunib, izohlaydi , hayotdan va adabiy asarlardan misollar keltiradi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi matn tahlilidan so'ng o'z fikrini ishonch bilan bayon etadi , sinf oldidagi chiqishida ovoz, mimika va nutqiy texnikadan foydalanadi.
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi badiiy yoki hayotiy vaziyatda qahramonning xatti-harakatini o'ziga ishonch nuqtai nazaridan tahlil qiladi , sabab-oqibat bog'lanishini ko'rsatadi.
5	Sintez (Synthesis)	O'quvchi "Men ishonganim uchun muvaffaqiyatga erishdim" mavzusida esse, maqola yoki nutq uchun matn yaratadi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z chiqishi yoki ishtiroki ustida o'ylaydi , ishonchli tomonlarini va rivojlantirish kerak bo'lgan jihatlarni tan olib, o'zini o'zi baholaydi .

X SINF

№	Bosqich	Nomi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "nutqda qat'iyat", "shaxsiy pozitsiya" tushunchalarini izohlaydi va aniq misollar keltiradi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli xatti-harakatning shaxs taraqqiyotidagi ahamiyatini tushuntirib beradi , hayot va adabiyotdan misol keltiradi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi darslikdagi mavzular bo'yicha shaxsiy fikrni ishonch bilan bayon etadi , sinf oldida erkin chiqish qiladi.
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi matndagi qahramonlar faoliyatini ishonchli yoki ishonchsiz xatti-harakatlar nuqtai nazaridan tahlil qiladi .
5	Sintez (Synthesis)	"Men o'zinga ishongan paytda..." mavzusida insho, maqola, so'z chiqishi yoki ijodiy nutq yaratadi.

№	Bosqich	Nomi
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z chiqishi yoki ishtirokini tahlil qiladi , kuchli va rivojlantirish lozim bo'lgan tomonlarini baholaydi va xulosa chiqaradi .

XI SINF

№	Bosqich	Ona tili darslarida o'quvchilarda o'ziga ishonchning namoyon bo'lishi
1	Bilish (Knowledge)	O'quvchi "o'ziga ishonch", "shaxsiy nutq", "ishonchli chiqish" tushunchalari ma'nosini yaxshi biladi va izohlaydi .
2	Tushunish (Comprehension)	O'quvchi ishonchli xatti-harakatning shaxsiy va jamiyatdagi ahamiyatini tushunadi, izohlaydi , hayotdan va adabiyotdan misollar keltiradi.
3	Qo'llash (Application)	O'quvchi nutqiy mashqlarda o'z fikrlarini ishonch bilan bayon etadi , o'z pozitsiyasini ommaviy chiqishda himoya qiladi .
4	Tahlil (Analysis)	O'quvchi matndagi qahramonlarning ishonchli va ishonchsiz xatti-harakatini tahlil qiladi , ularning ichki holatini tushuntirib beradi.
5	Sintez (Synthesis)	"Men o'zimga ishonganim uchun..." yoki "Muvaffaqiyat — ishonchdan boshlanadi" mavzusida insho, nutq matni yoki maqola yozadi.
6	Baholash (Evaluation)	O'quvchi o'z shaxsiy chiqishi yoki ijodiy ishini refleksiya qiladi , ishonch darajasini o'zi baholab, uni rivojlantirish uchun takliflar ishlab chiqadi .

Yuqoridagi tahlillar asosida 5–11-sinf o'quvchilari uchun Ona tili darslarida "O'ziga ishonch" kompetensiyasini baholash metodikasi 3 ta mezon asosida tizimli, aniq va amaliy shaklda ishlab chiqildi. Metodikaning maqsadi o'quvchining o'ziga ishonchi, faolligi, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirish va baholash etib belgilandi.

1-Mezon: O'ziga ishonch. Indikatorlar: o'quvchining mustaqil topshiriqni bajarishga tayyorligi, yangicha g'oyalar bildirishga urinishi va savol berish va fikr bildirishda faolligi, ishonch va tashabbuskorligi). Baholash shakli: o'qituvchi

tomonidan kuzatish. Faoliyatli yondoshuv asosida 5 ballik shkalada baholanadi. Ya'ni: 5 – tashabbuskor, mustaqil, ishonchli; 3 – kamroq tashabbus, ikkilanish bor; 1 – sust, faol ishtirok etmaydi.

2-Mezon: O'zini baholash. Indikatorlar: o'quvchining o'z faoliyatini tahlil qilib, xulosa chiqara olishi, xatolarini tan olishi va sababini anglashi; o'z ishini baholashga harakat qilishi; fikr va natijalarni solishtirishi). Refleksiya varaqlari, baholash kartochkalari. Baholash: "Muvofiq", "Qisman muvofiq", "Muvofiq emas" shaklida.

3-Mezon: O'zini namoyon qilish. Indikatorlar: o'quvchining o'ziga xosligi, dunyoqarashi va hayotga munosabatini ifoda etishi; Shaxsiy qarashni asoslab berishi; turli mavzu, masalalarga munosabat bildirishi; o'zini ijodiy namoyon etish (rasm, she'r, ssenariylashtirish, dramalashtirish). Baholash shakli: ijodiy ishlarni taqdim qilish va baholash; tanqidiy savollar orqali interpretatsiya ("Bu fikr sizning shaxsiy tajribangizga qay darajada bog'liq?" "Siz bu fikringiz orqali nimani ifoda etmoqchisiz?" qabilida).

Namuna. 7 sinf o'quvchisi I.Oripovning "O'ziga ishonch" kompetensiyasining baholanishi.

Mezon	Ball (1–5)	Izoh
1. O'ziga ishonch	4	Mustaqil fikrlari bor, lekin ba'zi ikkilanishlar sezilib turadi
2. O'zini baholash	3	Xatolarini tan oladi, lekin chuqur tahlil yo'q
3. O'zini namoyon qilish	5	Shaxsiy fikr, ijodiy yondashuvi juda yaxshi

Jami: 12 ball. "O'ziga ishonch" darajasi: o'rtachadan yuqori.

Ushbu metodikadan foydalanishning bir necha yo'nalishlari bor. Jumladan, darsda: kunlik yoki haftalik formativ baholash. Chorak yakunida: umumiy kompetensiyani summativ baholash. Portfolio usulida: o'quvchining ijodiy ishlarini yig'ish, o'rganish orqali rivojlanish dinamikasini kuzatib baholanadi.

Ona tili fanining lingvistik va ma'naviy salohiyati, xususan, nutqiy faoliyat, adabiy tahlil, erkin insho yozish va bahs-munozara mashqlari - o'smirlarda o'z-

o'ziga ishonch, o'z fikrini baholay olish va jamiyatda o'z o'rnini his qilish kompetensiyasini shakllantirishda kuchli lisoniy mashqlar maydoni hisoblanadi.

Shuning uchun ona tili darslarida o'z-o'zini anglash, o'z fikrini erkin bayon qilish, shaxsiy qarashni asoslash, boshqalar fikrini hurmat qilish va o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga yo'naltirilgan yondashuvlar orqali tarbiyaviy va ta'limiy samara oshadi.

Buning uchun darslarda erkin ifoda, nutqiy avtotrening, ijodiy insho va shaxsiy esse mashqlariga keng o'rin berish; o'quvchilarni dialog va munozara orqali shaxsiy fikrini asoslashga o'rgatish; adabiy qahramonlar orqali shaxsiy pozitsiya va qaror qabul qilish masalalarida muhokamalar tashkil qilish; "Men ham qatorda bor bo'lishga haqliman", "Men gapira olaman", "Men fikr bildirishga haqliman" kabi zamonaviy, NLP(neyrolingvistik dasturlashtirish) asosidagi ta'limiy formulalardan foydalanish yaxshi samara beradi.

Darslikdagi mavjud matnlar atrofida "Agar siz shu qahramonning o'rnida bo'lganingizda, nima qilgan bo'lar edingiz?" kabi savollar bilan o'quvchilarda shaxsiy munosabat uyg'otish hamda "Mening hayotdagi bosh maqsadim", "Mening eng katta yutug'im" kabi ijodiy topshiriqlar berish ham o'quvchilarning o'ziga ishonchini "yuzaga chiqarish"ga yordam beradi.

Yana bir jihat bu – darsda sog'lom psixologik-pedagogik muhit yaratilishi kerak. Buning uchun darslarda xatoga yo'l qo'yishni tabiiy jarayon sifatida qabul qilish va shu orqali o'quvchilarni dadillikka, o'ziga ishonishga, jasoratga o'rgatish zarur.

Bunda ona tili o'qituvchisi tomonidan qo'llab-quvvatlovchi, ruhlantiruvchi munosabat, muhit barqarorligi ta'minlanishi, o'quvchilarning bir-birlarini o'zaro maqtash, erkin, ijobiy fikr bildirishga o'rgatib borish juda muhimdir.

O'quvchilarda "O'ziga ishonch" kompetensiyasini kuchaytirishda amaliy keys (ta'limiy ssenariy)lar juda qo'l keladi. Shunisi muhimki, har bir keysda maqsad, faoliyat, kutilgan natija va baholash shakli aniq berilishi talab qilinadi. Quyida 5–8 va 9-11-sinf o'quvchilarida "o'ziga ishonch" kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan 3 ta amaliy keys (ta'limiy ssenariy) taklif etamiz.

1. "Menda ham fikr bor".

5-6 sinflar.

Maqsad: O'quvchini jamoa oldida so'zlash, fikr bildirish va xato qilishdan cho'chimaslikka rag'batlantirish.

Faoliyat:

- O'qituvchi sinfda "Men uchun muhim narsa bu - ... Chunki...." mavzusida 1 daqiqalik chiqish tayyorlashni so'raydi.
- Har bir o'quvchi navbatma-navbat chiqish qiladi.
- Chiqishdan so'ng sinfdoshlari "Senda mana bu joyi zo'r chiqdi?" deb, qo'llab-quvvatlashadi.

Kutilgan natija:

- O'quvchi so'zlashdan cho'chimaydi.
- Shaxsiy fikr bildirishga o'rganadi.
- Fikr bildirgani uchun rag'bat oladi va o'ziga ishonchi ortadi.

Baholash:

Kuzatuvga asoslangan 3 ballik shkala:

1 — fikr bildirmadi;

2 — qiynalib chiqdi;

3 — ishonch bilan chiqdi.

2. "Asar qahramoni o'rnida bo'lsang, nima qilgan bo'larding?"

7 sinf.

Maqsad: O'quvchining mustaqil fikr bildirishi va shaxsiy pozitsiyani himoya qilish qobiliyatini rivojlantirish.

Faoliyat:

- Darsda bir qisqa badiiy hikoya o'qiladi (masalan, "Sodiqlik", "Jasorat" haqidagi hikoyalar).
- Keyin o'qituvchi shunday savol qo'yadi:
"Agar sen asosiy qahramon o'rnida bo'lganingda, qanday qaror qabul qilgan bo'larding? Nima uchun?"
- O'quvchilar yozma yoki og'zaki tarzda shaxsiy fikr bildirishadi.
- Fikrlar sinfda muhokama qilinadi.

Kutilgan natija:

- O'quvchi o'z nuqtai nazarini asoslaydi.
- E'tirozlardan cho'chimay, fikrini himoya qiladi.
- Tanqidiy va mustaqil fikrlash rivojlanadi.

Baholash:

Fikrning aniqligi, asosliligi va chiqishdagi ishonch belgilarini kuzatib baholash (5 ballik shkalada).

3. “Men o‘zimga ishonganimda...” (Insho yozuv keysi)

8 sinf.

Maqsad: O‘quvchining shaxsiy tajribasi orqali o‘ziga ishonchni ifoda etishi va ijodiy fikrlashini rag‘batlantirish.

Faoliyat:

- Uqituvchi “Men bir kun o‘zimga ishondim va...” mavzusida insho yozishni topshiradi.
- Inshoda o‘quvchi o‘z hayotidan voqea keltiradi, qiyin vaziyatda qanday ishonch bilan harakat qilganini yoritadi.
- Insholar ixtiyoriy ravishda sinfda o‘qiladi.

Kutilgan natija:

- O‘quvchi o‘z kuchiga ishonish haqidagi shaxsiy tajribasini anglaydi.
- Erkin yozadi va ijodkorlik namoyon etadi.
- O‘ziga nisbatan ijobiy munosabati mustahkamlanadi.

Baholash:

Inshoda shaxsiy tajribaning mavjudligi, ishonchni ifoda etishi va ijodiy uslub 3 ta mezon asosida baholanadi (har biri 5 ballik shkalada).

9–11-sinf o‘quvchilari uchun ona tili darslarida “o‘ziga ishonch” kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan 3 ta amaliy keys (ta’limiy ssenariy)ni taklif etamiz. Ular yuqori sinf o‘quvchilariga mos ravishda shaxsiy pozitsiyani bayon qilish, ijtimoiy faollik va nutqiy mustaqillikni kuchaytirishga qaratildi.

1. “Do‘stim, sizga gapim bor!”

9 sinf.

Maqsad: O‘quvchining shaxsiy fikrini jamoa oldida ishonchli va ta’sirli ifoda etish qobiliyatini shakllantirish.

Faoliyat:

- O‘quvchilarga “Zamonaviy yoshlarning zimmasidagi mas’uliyat nimalarda ko‘rinadi?” yoki “Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarga imkoniyatmi yoki tahdid?” mavzusida 2 daqiqalik chiqish tayyorlash topshiriladi.
- Chiqishda shaxsiy fikr, dalil va misollar bo‘lishi shart.
- Sinfdoshlari chiqishlarni baholaydi: ishonch, nutqiy ta’sir, dalilning aniqligi.
- Dars yakunida refleksiya savollari: “Chiqishimning qaysi joyida o‘zimga ishondim?”, “Qaysi joyini yaxshilashim kerak ekan?”

Kutilgan natija:

- O'quvchi o'z fikrini erkin, ishonch bilan bayon qiladi.
- Muhokama bo'lishidan cho'chimaydi.
- Shaxsiy pozitsiyani asoslash ko'nikmasi shakllanadi.

Baholash:

3 ta mezon bilan baholanadi: ishonch, asoslangan fikr, nutqiy ravonlik (har biri 5 ballik shkalada).

2. **“Men o'z fikrimda qolaman. Chunki....”** (Debat mashqi)

10 sinf.

Maqsad: Tanqidiy fikrlash, ishonchli nutq, muloqotda jasorat va tahliliy yondashuvni rivojlantirish.

Faoliyat:

- O'qituvchi “O'rtog'i yoki dugonasining kamchiligini betiga aytish kerakmi?” kabi tortishuvli mavzuda sinfni ikki guruhga ajratadi.
- Debat qoidolari tushuntiriladi: har bir guruh o'z pozitsiyasini dalillar bilan himoya qiladi.
- Har bir ishtirokchi guruh oldida chiqish qiladi.
- Munozaradan so'ng “Men chiqishimning qaysi joyida o'zimga ishonchim?” mavzusida qisqa sharh yoziladi.

Kutilgan natija:

- O'quvchi qarama-qarshi fikrlar orasida o'z pozitsiyasini himoya qiladi.
- Fikrlashda ishonch va dalillar keltirish qobiliyati rivojlanadi.
- Muloqot madaniyati va jasorat shakllanadi.

Baholash:

Dalillar aniqligi, chiqishda ishonchli intonatsiya, muloqot etikasi asosida baholanadi.

3. **“Mening hayotim”** mavzusida insho yozish.

11 sinf.

Maqsad: O'quvchining ichki dunyosi, fikrlash madaniyati va ijodiy nutqi orqali shaxsiy ishonchni namoyon qilish.

Faoliyat:

- O'quvchi "Mening hayotdagi maqsadim", "Men qanday inson bo'lishni istayman" yoki "Men – hayotim mening qo'limda" mavzusida insho yozadi.
- Inshoda shaxsiy tajriba, fikr va munosabatlar bo'lishi kerak.
- 3–4 o'quvchi ixtiyoriy ravishda inshosini o'qib beradi.
- Dars yakunida "Inshoning qaysi joyida o'zimga ishonchim yaqqol ko'rindi?" savoliga javob beriladi.

Kutilgan natija:

- O'quvchi o'zini erkin tutadi.
- Shaxsiy pozitsiya va maqsadlarini ko'rsatishga intiladi.
- Ijodiy va nutqiy erkinlik orqali undagi ichki ishonch mustahkamlanadi.

Baholash:

3 mezon: shaxsiylik darajasi, ifodaning ishonchliligi, ijodiy yondashuv. (Shakl: portfolio va o'qituvchi bahosi).

O'quvchilarda o'ziga ishonchni rivojlantirishni bitta fan doirasida mukammal ta'minlab bo'lmaydi. Buning uchun fanlararo integratsiya kerak. Ya'ni ona tili darslarini "Tarbiya", "Adabiyot", "Texnologiya" fanlari bilan integratsiyalash orqali kompetensiyaviy rivojlanishga keng yo'l ochish kerak.

Va nihoyat, 5-11 sinf o'quvchilarining o'z-o'ziga ishonchini baholash uchun portfolio, esse, insho, shaxsiy rivojlanish daftari, rolli o'yinlar orqali namoyon qilinadigan munosabat, mulohaza asosida baholash samaralidir.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumta'lim fanlari bo'yicha kompetensiyaga asoslangan davlat ta'lim standartlari. — T.: 2020.
2. Zokirov M. A. O'quvchilarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish masalasiga doir. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. 2022, 12/2. 207 b.
3. Yunusova M. Kompetensiya tushunchasi va uning ta'limdagi ahamiyati. // "Ta'limda innovatsiyalar" jurnali, №2, 2022.
4. Hasanova M. O'rta ta'limda ona tili va adabiyot darslarini tashkil etish. — T.: "Fan va texnologiyalar", 2021.
5. Mahmudova D. O'smirlar psixologiyasi va tarbiyasi. — T.: "Ma'naviyat", 2022.
6. Sharipova L. O'quvchining o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirish. // "Ta'lim psixologiyasi", №1, 2021.
7. "Pedagogning innovatsion faoliyatini rivojlantirish" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Tuzuvchilar: N.A. Muslimov, M.T.Mirsoliev va b. - Toshkent, 2019. 246 b.